

Factsheet **NEDERLANDSE BIJDRAGE AAN DE ONTWIKKELING VAN AFRIKAANSE LANDEN IN DE MONDIALE WAARDEKETEN**

Deze factsheet is tot stand gekomen in het kader van de samenwerking van de Tweede Kamer met De Jonge Akademie, de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU), de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), TNO en de Vereniging Universiteiten van Nederland (UNL).

28 maart 2023

Auteur: Prof. dr. Freya Baetens, Oxford University en Universiteit Leiden

Inleiding

Economieën zijn wereldwijd steeds meer met elkaar verbonden; de handel in grondstoffen en halffabricaten neemt toe. Veel producten die we in Nederland gebruiken komen oorspronkelijk uit het buitenland en veel producten die we in Nederland maken, zijn bestemd voor andere landen. Vrijwel alle landen om ons heen nemen deel aan de 'internationale waardeketens': de weg die een product aflegt voordat het bij de eindconsument terecht komt.

De opkomst van internationale waardeketens betekent dat internationale productieprocessen in toenemende mate opgeknipt en verspreid worden over de hele wereld. Grondstoffen, halffabricaten en diensten passeren vaak meerdere grenzen waardoor inmiddels meer dan twee derde van de mondiale handel plaatsvindt via internationale waardeketens.¹ Hoewel deze waardeketens ons veel hebben opgeleverd, zoals goedkopere producten, staan ze de laatste tijd onder druk vanwege de grote verstoringen veroorzaakt door de toegenomen geopolitieke spanningen en de coronapandemie.²

Centrale vraagstelling

Deze factsheet verkent op welke wijze Nederland wel en/of niet een bijdrage kan leveren aan de deelname van Afrikaanse landen aan de mondiale waardeketens.

Aandachtspunten:

1. 'Stepping stone'-landen die een belangrijke voorttrekkersrol kunnen (gaan) vervullen in de Afrikaanse economische integratie, waaronder de verdere ontwikkeling van de African Continental Free Trade Area met aandacht voor de verhouding tussen de traditionele handel versus de creatie van toegevoegde waarde in waardeketens.
2. Wijze waarop de verschillende landen op het Afrikaanse continent scoren op de Grubel-Lloyd -index en welke plek hebben ze in de waardeketens, en welke betekenis

¹ [Nederland in internationale waardeketens - Nederland Handelsland | CBS.](#)

² [Ondanks de stagnatie van de wereldhandel bleef de Nederlandse handelsintegratie toenemen - Rabobank.](#)

de plek van een land binnen de mondiale waardeketen heeft voor vraagstukken rond armoede, gezondheid en handel.

3. Welke landen, op en buiten het continent, centraal staan in de handelsbetrekkingen van Afrikaanse landen en invloed uitoefenen op de positie in de waardeketen.
4. Beleidsinstrumenten van Nederland, mede in EU- en ander internationaal verband, om bij te dragen aan de economische integratie van Afrikaanse landen in het mondiale handelssysteem en het verbeteren/versterken van hun positie in de internationale waardeketen.

Samenvatting

Vraag 1: Verschillende Afrikaanse landen vervullen een belangrijke voortrekkersrol als 'stepping stone'-land, of bezitten het potentieel om dit in de toekomst te doen. Verbeterde inkomens- en werkgelegenheidsvooruitzichten worden momenteel volop gecreëerd in de ECOWAS-regio³ op basis van marktgerichte en veerkrachtige waardeketens (i.h.b. rijst en cashewnoten). Regionale handelsakkoorden kunnen ook bouwstenen zijn voor samenwerking en hervorming. Ze kunnen de economische integratie verdiepen en landen openstellen voor handel, vooral wanneer ze verder gaan dan het verlagen van tarieven om de handel te faciliteren en ook nieuwe kwesties aanpakken zoals bv. digitale handel. De traditionele handel domineert nog steeds in Afrika, voornamelijk door het gebrek aan infrastructuur.

Vraag 2: Over het algemeen lijkt een hoge score op de Grubel-Lloyd-index (hierna ook wel: GL-index) te wijzen op een actievere deelname aan mondiale waardeketens, minder armoede, betere gezondheidszorg en meer handel. Voorbeelden hiervan zijn Tunesië, Ivoorkust en Marokko die voor alle factoren in de top 15 van best scorende landen staan. Landen zoals Tsjaad, Zuid-Soedan en de Centraal Afrikaanse Republiek bengelen consistent voor al deze factoren onderaan de lijst. Maar er zijn ook uitzonderingen: Zuid-Afrika scoort erg goed op de GL-index en wat betreft gezondheidszorg, en staat bovenaan inzake handelsexport en deelname aan mondiale waardeketens, maar bevindt zich in de middengroep wat armoedecijfers betreft. Algerije scoort in de top vijf voor alle factoren, maar benedengemiddeld op de GL-index.

Vraag 3: Er is veel heterogeniteit in mondiale-waardeketenbetrokkenheid in Afrikaanse landen, met een aantal relatief succesvolle landen die sterk betrokken zijn bij mondiale waardeketens, waarbij een groot deel van hun betrokkenheid bij stroomafwaartse waardeketens ligt. Echter, het werkelijke volume van de export is relatief laag voor Afrikaanse landen. Intra-Afrikaanse mondiale waardeketens zijn niet bijzonder belangrijk voor de meeste Afrikaanse landen, met een aantal uitzonderingen in zuidelijk Afrikaanse landen die verder van andere regio's verwijderd zijn. De EU is meestal de grootste mondiale-waardeketenpartner voor Afrika, en er zijn aanwijzingen dat de bijdragen van Oost- en Zuidoost-Azië en overgangslanden in Centraal- en Oost-Europa toenemen.

Vraag 4: Ten minste vier soorten maatregelen kunnen de opwaardering van mondiale waardeketens in Afrikaanse landen promoten: (i) procesopwaardering,

³ ECOWAS: European Community of West-African States.

waarbij de productiviteit van bestaande activiteiten binnen een mondiale waardeketen wordt verhoogd; (ii) product-upgrade, dit is de evolutie in de richting van producten met een hogere toegevoegde waarde binnen een mondiale waardeketen; (iii) functionele opwaardering, waarbij wordt overgeschakeld naar meer technologisch geavanceerde of meer geïntegreerde aspecten van het productieproces; en (iv) intersectorale of ketenvernieuwing, wat een verschuiving inhoudt naar toeleveringsketens met een hogere toegevoegde waarde. Er zijn echter grenzen aan de mogelijkheden van derde landen en de EU de deelname van Afrikaanse landen aan mondiale waardeketens te verbeteren door middel van vrijhandelsovereenkomsten.

Analyse

1. 'Stepping stone'-landen die een belangrijke voortrekkersrol kunnen (gaan) vervullen in de Afrikaanse economische integratie, waaronder de verdere ontwikkeling van de African Continental Free Trade Area met aandacht voor de verhouding tussen de traditionele handel versus de creatie van toegevoegde waarde in waardenketens.

Verscheidende Afrikaanse landen vervullen een belangrijke voortrekkersrol als 'stepping stone'-land, of bezitten het potentieel om dit in de toekomst te doen. Verbeterde inkomens- en werkgelegenheidsvooruitzichten worden momenteel volop gecreëerd in de ECOWAS-regio op basis van marktgerichte en veerkrachtige waardeketens. In bijvoorbeeld Nigeria, Burkina Faso, Ghana, Sierra Leone en Ivoorkust worden cashewnoten en rijst op industriële schaal verbouwd. Tot 90% van de Afrikaanse cashewnotenogst wordt jaarlijks geëxporteerd naar Azië voor verdere verwerking – hoewel meer lokale verwerking de uitstoot van broeikasgassen zou kunnen verminderen en bijdragen aan de lokale economie (het opklimmen in de waardeketen).

Als model voor een mogelijke Nederlandse bijdrage kan verwezen worden naar het *Market-Oriented Value Chains for Jobs & Growth in the ECOWAS Region* (MOVE) project, aangestuurd door het Duitse Ministerie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (gefinancierd door de Bill & Melinda Gates Foundation en de EU Delegation in Ghana), dat onlangs zorgde voor de samenvoeging van het Competitive Cashew Initiative (CamCashew), Competitive African Rice Initiative (CARI) en Resilience Against Climate Change (REACH).⁴ Dergelijke partnerschappen met meerdere belanghebbenden staan centraal bij het nastreven van duurzame resultaten en het verzekeren van het langetermijnconcurrentievermogen van Afrikaanse landen.

⁴ <https://www.giz.de/en/worldwide/108524.html>.

Het MOVE project ondersteunt inclusieve ontwikkeling door drie activiteiten:

- Verbetering van de economische en ecologische duurzaamheid van landbouwsystemen door klimaatbestendige, hulpbronnenbesparende landbouw en koolstofvastlegging.
- Ontwikkeling van inclusieve bedrijfsmodellen, ondersteund door gendertransformatieve benaderingen⁵ en integratie van informatietechnologie.
- Consolidatie van publiek-private samenwerking in beleidsvorming om regionale handelsbelemmeringen te verminderen en sociale transformatie te faciliteren.

Andere voorbeelden van 'stepping stone'-landen worden naar voren geschoven in het African Union (AU) Yearbook on African Trade: de belangrijkste netto-exporteurs voor 2019⁶ zijn Angola, de Democratic Republic of Congo (hierna: DRC), Libië en Gabon.⁷ De drie grootste Afrikaanse importeurs (Zuid-Afrika, Egypte en Nigeria) en de drie grootste exporteurs (Zuid-Afrika, Nigeria en Angola) zijn goed voor respectievelijk 39% van de AU-import en 40% van de AU-export. De belangrijkste speler in de intra-Afrikaanse handel is Zuid-Afrika, gevolgd door Nigeria en de DRC, maar de intra-Afrikaanse handel blijft over het algemeen gering. Of deze landen echte 'stepping stone'-landen zijn in termen van 'best practices', valt echter te betwisten omwille van de vaak-gerapporteerde conflicten en wantoestanden aldaar.⁸

Regionale handelsakkoorden kunnen ook bouwstenen zijn voor samenwerking en hervorming. Ze kunnen de economische integratie verdiepen en landen verder openstellen voor handel, vooral wanneer ze verder gaan het verlagen van tarieven om de handel te faciliteren en ook nieuwe kwesties aanpakken zoals bv. digitale handel, des te meer wanneer ze een uitgebreid lidmaatschap hebben. Dergelijke overeenkomsten omvatten de African Continental Free Trade Area (AfCFTA) die in 2020 is opgericht om een continentbrede markt te creëren die 54 landen omvat met 1,3 miljard mensen en een gecombineerd bbp van 3,4 miljard dollar. Uit een studie van de Wereldbankgroep blijkt dat deze overeenkomst het potentieel heeft om de inkomens tegen 2035 met 9% te verhogen en 50 miljoen mensen uit extreme armoede te halen.⁹ De instroom van directe buitenlandse investeringen die door de AfCFTA worden aangetrokken, zou banen en expertise opleveren, lokale capaciteit opbouwen en verbindingen smeden die Afrikaanse bedrijven kunnen helpen zich aan te sluiten bij regionale en mondiale waardeketens.

Ten slotte, wat betreft de verhouding tussen mondiale waardeketens en de traditionele handel: deze laatste domineert nog steeds in Afrika, voornamelijk door het gebrek aan infrastructuur, maar ook omdat kleinschalige verkoop bepaalde voordelen heeft zoals flexibiliteit, toegankelijkheid en lagere prijs. Traditionele handelaars spelen vaak beter in

⁵ Gendertransformatieve benaderingen proberen actief de onderliggende oorzaken van genderongelijkheid (die geworteld is in ongelijke sociale structuren en instellingen) te onderzoeken, uit te dagen en te transformeren. Bron: UNFAO, <https://www.fao.org/joint-programme-gender-transformative-approaches/overview/gender-transformative-approaches/en>.

⁶ Recentere cijfers zijn niet beschikbaar aangezien deze een vertekend beeld zouden geven, gezien de effecten van de corona-epidemie op de wereldwijde handel.

⁷ https://au.int/sites/default/files/documents/39607-doc-af-trade_yearbook2020_v4_comp-compresse_1.pdf.

⁸ Zie bv. <https://nigeria.un.org/en>; <https://www.securitycouncilreport.org/democratic-republic-of-the-congo/>.

⁹ <https://www.worldbank.org/en/topic/trade/publication/free-trade-deal-boosts-africa-economic-development>; World Development Report 2020 – WBG, pp. 234-235 over hoe de AfCFTA de integratie in mondiale waardeketens kan ondersteunen.

op aankooptrends, productvoorkeuren en fluctuerende koopkracht van lokale consumenten.

2. Wijze waarop de verschillende landen op het Afrikaanse continent scoren op de Grubel-Lloyd-index en welke plek hebben ze in de waardeketens, en welke betekenis de plek van een land binnen de mondiale waardeketen heeft voor vraagstukken rond armoede, gezondheid en handel.

De Grubel-Lloyd-index (hierna ook wel: GL-index) meet de intra-industriële handel in een bepaald product. Indien een land slechts één bepaald product (bv. suiker) exporteert of importeert, dan is de GL-index voor die sector 0. Indien het echter evenveel suiker exporteert als importeert, dan is de GL-score 1. Geïndustrialiseerde landen drijven over het algemeen meer intra-industriële handel. In de Annex bij deze factsheet staat een uitgebreid vergelijkend overzicht van de scores van verschillende Afrikaanse landen op de GL-index, wat betreft deelname aan mondiale waardeketens en op het gebied van armoede, gezondheidszorg en handelsexport. Over het algemeen lijkt een hoge GL-score te wijzen op een actievare deelname aan mondiale waardeketens, minder armoede, betere gezondheidszorg en meer handel. Voorbeelden hiervan zijn Tunesië, Ivoorkust en Marokko, die voor alle factoren in de top 15 van best scorende landen staan. Landen zoals Tsjaad, Zuid-Soedan en de Centraal Afrikaanse Republiek bengelen consistent voor al deze factoren onderaan de lijst. Maar er zijn ook uitzonderingen: Zuid-Afrika scoort erg goed op de GL-index en wat betreft gezondheidszorg, en staat bovenaan inzake handelsexport en deelname aan mondiale waardeketens. Het land bevindt zich in de middengroep wat armoedecijfers betreft. Algerije scoort in de top vijf voor alle factoren, maar benedengemiddeld op de GL-index.

Concrete voorbeelden van ontwikkelingsbevordering dankzij mondiale waardeketens:

- In Kenia, Zuid-Afrika en Oeganda werden verbeterde processen in de tuinbouw veroorzaakt door de vraag naar hogere kwaliteit en door inkoopvereisten van wereldwijde en regionale supermarktketens, waardoor diversificatie en hogere opbrengsten van de export van verse groenten en fruit mogelijk werden. In Kenia stegen de inkomens nadat contractboeren de kwaliteitsnormen hadden overgenomen die door hun internationale kopers werden geëist, en deze bedrijven ondersteunden een betere traceerbaarheid van het product langs het hele leveranciersnetwerk.¹⁰
- Een casestudy in Ghana en Ivoorkust over participatie in de waardeketens van ananas en cacao wees uit dat participatie weliswaar ten goede komt aan succesvolle boeren – door verbeterde teeltprocessen, hogere opbrengsten en hogere inkomens – maar dat dit ook gepaard gaat met een toename van tijdelijke arbeidsaanwerving, en dat boeren dreigen van hun land verdrongen te worden door hun zwakke onderhandelingspositie en gebrek aan kennis over hun rechten op grondbezit.¹¹ Eerder onderzoek heeft het toenemende gebruik van tijdelijke en seizoensgebonden contractarbeid gedocumenteerd, zowel op boerderijen als in pakstations in Zuid-Afrika (export van fruit) en Kenia (export van verse groenten).
- CocoaAction, gepromoot door negen grote wereldwijde producenten van chocolade en cacao, werd opgericht om de cacaoplantages in West-Afrika nieuw leven in te

¹⁰ World Development Report 2020 – WBG, p. 70.

¹¹ Idem, pp. 88-89.

blazen.¹² Het probeert ook kleine cacao-boeren te helpen die vaak moeten rondkomen van een inkomen onder de armoedegrens en die te kampen hebben met een achterstand op het gebied van geletterdheid, laag schoolbezoek, kinderarbeid en genderongelijkheid.

- Voortdurende technologische vooruitgang, een grotere acceptatie van bestaande digitale technologieën en investeringen in vervoersinfrastructuur zullen wellicht de handelskosten verlagen, de handel bevorderen en leiden tot een voortdurende uitbreiding van mondiale waardeketens. Deze ontwikkelingen kunnen ten goede komen aan ontwikkelingslanden die momenteel met hogere handels- en transportkosten te maken hebben, gecombineerd met een relatief beperkte ICT-infrastructuur. Zo blijft de 4G-netwerkdekking in grote delen van Afrika laag in vergelijking met die in geïndustrialiseerde landen.¹³
- Mondiale waardeketens worden niet alleen belemmerd door traag goederenverkeer, maar ook door onvoorspelbaarheid van productieprocessen, die het vermogen van een waardeketen om de productiestappen in de juiste volgorde uit te voeren, verstoort. In Sub-Sahara-Afrika verhinderden de traagheid en onvoorspelbaarheid van het vervoer over land tot voor kort de vorming van mondiale waardeketens in bijna alle landen.¹⁴
- Uit een onderzoek van mondiale-waardeketensectoren in veertien landen in Sub-Sahara-Afrika bleek dat slechts 43% van de leidende bedrijven kritieke zakelijke en technische diensten uitbesteedden, waarbij de meerderheid ervoor koos om de vereiste expertise in huis te halen.¹⁵ De resultaten van de enquête suggereren dat deze keuze deels wordt ingegeven door een gebrek aan toegang tot een voldoende breed aanbod van kwaliteitsleveranciers (onder andere als gevolg van handelsbelemmeringen en beperkte investeringen in diensten). Zwakke wet- en regelgevende handhavingssystemen dragen ook aanzienlijk bij tot de onderontwikkeling van lokale markten voor diensten.
- In veel ontwikkelingslanden die alleen grondstoffen verkopen, kunnen mondiale waardeketens de armsten ten goede komen. Dit is in de eerste plaats zo voor kleine boeren in Afrika, waar 55% van de banen en meer dan 70% van de inkomsten van de armste bevolkingsgroepen afhankelijk zijn van de landbouwsector.¹⁶
- In internationaal transport zijn er twee partijen nodig om te kunnen liberaliseren. Zambia kan niet eenzijdig meer concurrentie introduceren op de luchtroutes Lusaka-Londen of Lusaka-Johannesburg. Zowel het Verenigd Koninkrijk als Zuid-Afrika moeten toestemmen om luchtvaartmaatschappijen uit derde landen op bepaalde routes te laten vliegen.¹⁷
- Omdat bv. elk Oost-Afrikaans land eigen wettelijke vereisten heeft voor serviceprofessionals, kunnen nalevingskosten niet worden verdeeld over de levering van professionele services in andere Oost-Afrikaanse landen, maar moeten ze

¹² Idem, p. 89.

¹³ Idem, p. 138.

¹⁴ Idem, p. 170.

¹⁵ Idem, p. 173.

¹⁶ Idem, p. 196.

¹⁷ Idem, p. 225.

afzonderlijk worden gemaakt in elke markt. Dit is niet uniek voor Afrika: volgens een schatting zouden buitenlandse directe investeringen in de EU met 20-35% kunnen toenemen als de heterogeniteit in de Europese regelgeving zou worden verminderd.¹⁸

- Afrikaanse landen staan voor een dilemma wat betreft gegevensbescherming: ofwel moeten ze EU-achtige nationale privacyregels aannemen, ofwel moeten hun bedrijven de bedrijfsspecifieke kosten van het gebruik van *Binding Corporate Rules* (BCRs) of de transactiespecifieke kosten van het gebruik van *Standard Contractual Clauses* (SCCs) maken.¹⁹

Voorbeelden waar mondiale waardeketens niet bevorderlijk zijn voor ontwikkeling:²⁰

- Winsten uit deelname aan mondiale waardeketens zijn niet gelijk verdeeld over (en binnen) landen.
- Handel met lage-inkomenslanden en technologische veranderingen dragen bij aan de herallocatie van toegevoegde waarde van arbeid naar kapitaal.
- Ongelijkheid kan ook op de arbeidsmarkt voorkomen omdat geschoolde arbeid in stijgende mate beloond wordt terwijl lonen voor ongeschoolde arbeid en vrouwenarbeid stagneren.
- Handel over een grotere afstand kan leiden tot schadelijke milieueffecten zoals meer afval en hogere CO₂-emissies door transport (hoewel het er niet op lijkt dat bedrijven er automatisch voor kiezen om de meest vervuilende productiestadia te vestigen in landen waar de milieunormen soepeler zijn).
- Natuurlijke hulpbronnen kunnen over-geëxploiteerd worden, vooral als de ontginning gepaard gaat met productie- of energiesubsidies die overproductie in de hand werken.
- De EU is zeer restrictief en niet bereid om toegevingen te doen waar het gaat om het grootste potentiële voordeel voor Afrika: de tijdelijke verplaatsing van ongeschoolde werknemers.²¹
- Er zijn ook twijfels of alle schakels in deze mondiale waardeketens in overeenstemming met duurzaamheidsnormen opereren.²²

3. Welke landen, op en buiten het continent, centraal staan in de handelsbetrekkingen van Afrikaanse landen en invloed uitoefenen op de positie in de waardeketen.

De potentiële voordelen van deelname aan mondiale waardeketens zijn welbekend: Afrikaanse landen zouden niet langer hele industrieën hoeven te creëren om succesvol te

¹⁸ Idem, p. 242. Zie ook Richtlijn 2006/123/EC van het Europees Parlement en de Raad van 12 december 2006 betreft diensten op de interne markt, *OJ L* 376 (27.12.2006) pp. 36-68.

¹⁹ Idem, p. 244.

²⁰ Idem, pp. 3-4.

²¹ Jaime de Melo, Julie Regolo, 'The African Economic Partnership Agreements with the EU: Reflections inspired by the case of the East African Community' (2014) 1 *Journal of African Trade* 15, p. 23.

²² ESG-standaarden. Zie Commissie-voorstel voor een *Corporate Sustainable Due Diligence Directive* (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0071>).

industrialiseren en te concurreren op de wereldmarkten.²³ Afrikaanse bedrijven zouden specifieke vaardigheden en producten kunnen leveren binnen mondiale waardeketens.²⁴ Bovendien zouden Afrikaanse landen hoogwaardige gefabriceerde goederen kunnen produceren – of op zijn minst construeren. Verder is er potentieel voor technologieoverdracht en spillover-effecten. Afrikaanse landen maken zich echter zorgen dat wanneer ze geïntegreerd raken in mondiale waardeketens, ze vast komen te zitten in segmenten van de mondiale waardeketen met lage toegevoegde waarde, waar weinig mogelijkheden zijn voor innovatie of technologieoverdracht.²⁵ Een belangrijke kwestie is dus of ze hun industrie kunnen upgraden binnen de bestaande mondiale waardeketens.

Deelname aan mondiale waardeketens is in de meeste regio's ter wereld in de jongste decennia toegenomen. Over het algemeen suggereren de resultaten voor Afrikaanse landen dat velen van hen (voor zover ze betrokken zijn bij de handel in tussenproducten) actief deelnemen aan mondiale waardeketens, of dit althans proberen.²⁶ Hoewel ze moeite lijken te hebben om betrokken te raken bij stroomafwaartse productie, toont wetenschappelijk onderzoek aan dat het belang van stroomopwaartse productie in Afrika in de voorbije 25 jaar is toegenomen, waarbij de mogelijkheid tot opwaardering volgens sommigen echter gering is.²⁷ Bovendien blijft de rol van Afrika in mondiale waardeketens in absolute cijfers erg klein.

De EU wil haar toegang tot 'critical raw materials' ook in Afrikaanse landen verbeteren door met hen 'mineral partnerships' aan te gaan.²⁸ In deze context probeert de EU bv. investeringen in Afrika te bevorderen om landen te helpen om op te klimmen in de mondiale waardeketen en niet enkel te fungeren als grondstoffenleverancier. Een illustratie is de recente overeenkomst met Namibië.²⁹ Nederland zou actief/actiever kunnen participeren in zulke partnerschappen of zelf initiatieven ontwikkelen. Duitsland bv. is bezig met het opzetten van bilaterale energiepartnerschappen, onder meer met Angola en Nigeria.³⁰

Intra-Afrikaanse mondiale waardeketens zijn niet bijzonder belangrijk voor de meeste Afrikaanse landen, met een aantal uitzonderingen in zuidelijk Afrikaanse landen die verder van andere regio's verwijderd zijn. De EU is meestal de grootste mondiale waardeketen-partner voor Afrika, en er zijn aanwijzingen dat de bijdragen van Oost- en Zuidoost-Azië en overgangslanden in Centraal- en Oost-Europa toenemen.³¹ Volgens het AU Yearbook on African Trade zijn de belangrijkste exporteurs in Afrika: Zuid-Afrika, Nigeria, Angola, Algerije, Egypte, Marokko, Libië, Ghana, Tunesië, DRC, Ivoorkust, Gabon, Zambia, Namibië, Kenia, Botswana, Tanzania, Senegal en Mozambique.³² De belangrijkste importeurs van producten uit Afrika zijn: China, Indië, Spanje, Frankrijk, Italië, de Verenigde Staten, Nederland, de United Arab Emirates, het Verenigd Koninkrijk,

²³ Richard Baldwin, 'Global supply chains: Why they emerged, why they matter, and where they are going', CEPR Discussion Paper no. 9103 (2012).

²⁴ Neil Foster-McGregor, Florian Kaulich, Robert Stehrer, 'Global Value Chains in Africa', UNIDO (2015) p. 4.

²⁵ Idem.

²⁶ Idem, pp. 13-19.

²⁷ Idem, pp. 10-12 en 18. Stroomopwaartse productie omvat zowel de winning van natuurlijke hulpbronnen als eenvoudige fabricage; stroomafwaartse productie verwijst naar processen die later in een productievolvergortje van productielijn plaatsvinden, zoals marketing, verkoop, orderinvoer, fabricage, verpakking, verzending en facturering.

²⁸ <https://miningindaba.com/agendas/agenda-2023/partnerships-between-the-eu-and-african-count>.

²⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_6683.

³⁰ <https://www.h2diplo.de/en/>.

³¹ Neil Foster-McGregor, Florian Kaulich, Robert Stehrer, 'Global Value Chains in Africa', UNIDO (2015) p. 41.

³² https://au.int/sites/default/files/documents/39607-doc-af-trade_yearbook2020_v4_comp-compresse_1.pdf

Duitsland, Zwitserland, België, Turkije, Japan, Brazilië, Canada, Singapore, Zuid-Korea, Portugal, Indonesië, Malaysië, Saudi Arabië, Hong Kong, Vietnam, Thailand en Pakistan.

Ter illustratie: een preferentiële regeling met de EU die zowel goederen als diensten omvat, zou Kenia een winst van 0,5% van de consumptie opleveren, voornamelijk als gevolg van de preferentiële liberalisering van diensten.³³ Deze winst is drie keer zo groot als het effect zou zijn van een equivalente liberalisering van diensten binnen Afrika zelf. Bredere liberalisering met meer partners (d.w.z. multilateraal) zou nog veel grotere winsten opleveren omdat het toegang biedt tot een breder scala aan dienstverleners.³⁴ Ethiopische bedrijven die deelnemen aan mondiale waardeketens zijn bv. meer dan twee keer zo productief als vergelijkbare bedrijven die enkel standaardhandel voeren.³⁵ Een toename van 1% in de mondiale-waardeketenparticipatie zou naar schatting het inkomen per inwoner van Ethiopië met meer dan 1% verhogen, veel meer dan de 0,2% inkomenswinst uit standaardhandel. De grootste groeispurt manifesteert zich meestal dankzij de introductie van gefabriceerde basisproducten met behulp van geïmporteerde inputs – een situatie waarin de meeste Afrikaanse landen zich nog niet bevinden.³⁶

4. Beleidsinstrumenten van Nederland, mede in EU- en ander internationaal verband, om bij te dragen aan de economische integratie van Afrikaanse landen in het mondiale handelssysteem en het verbeteren/versterken van hun positie in de internationale waardeketen.

Aspecten waar West-Europese landen zouden kunnen bijdragen aan mondiale waardeketens en de ontwikkeling van Afrika

Ten minste vier soorten maatregelen kunnen de opwaardering van mondiale waardeketens in Afrikaanse landen promoten: (i) procesopwaardering, waarbij de productiviteit van bestaande activiteiten binnen een mondiale waardeketen wordt verhoogd; (ii) product-upgrade, dit is de evolutie in de richting van producten met een hogere toegevoegde waarde binnen een mondiale waardeketen; (iii) functionele opwaardering, waarbij wordt overgeschakeld naar meer technologisch geavanceerde of meer geïntegreerde aspecten van het productieproces; en (iv) intersectorale of ketenvernieuwing, wat een verschuiving inhoudt naar toeleveringsketens met een hogere toegevoegde waarde.³⁷ In deze analyse moet rekening gehouden worden met zowel economische als sociale opwaardering in verschillende sectoren in bepaalde regio's en voor individuele Afrikaanse landen.³⁸ Nationaal beleid kan de participatie in mondiale waardeketens stimuleren,³⁹ waarbij derde landen, zoals Nederland, kunnen helpen bij de capaciteitsuitbouw:

- Beleid om buitenlandse investeringen aan te trekken: openheid, investeringsbescherming, stabiliteit, een gunstig ondernemingsklimaat en, in sommige gevallen, investeringsbevordering (promotie).

³³ Edward Balistreri, David Tarr, 'Services liberalization in preferential trade arrangements: the case of Kenya', Policy Research Working Paper Series 5552 (2011).

³⁴ Jaime de Melo, Julie Regolo, 'The African Economic Partnership Agreements with the EU: Reflections inspired by the case of the East African Community' (2014) 1 Journal of African Trade 15, p. 23.

³⁵ World Development Report 2020 – WBG, p. 3.

³⁶ Idem, p. 2.

³⁷ Neil Foster-McGregor, Florian Kaulich, Robert Stehrer, 'Global Value Chains in Africa', UNIDO (2015) p. 41.

³⁸ Idem, p. 42.

³⁹ World Development Report 2020 – WBG, pp. 4-6.

- Handel in eigen land liberaliseren en onderhandelen over handelsliberalisering in het buitenland.
- Deelname aan verregaande integratieovereenkomsten kan een impuls geven aan institutionele en beleidshervormingen, vooral wanneer deze worden aangevuld met technische en financiële bijstand.
- Hervorming van het dienstenbeleid op het gebied van telecommunicatie, infrastructuur-financiering en een reeks zakelijke diensten.
- Verbetering van douane- en grensprocedures, bevordering van concurrentie in vervoers- en logistieke diensten en versterking van de havenstructuur en –bestuur.
- Contracthandhaving om ervoor te zorgen dat juridische regelingen binnen het netwerk stabiel en voorspelbaar zijn.
- Bescherming van intellectuele eigendomsrechten.
- Een strategisch beleid ontwikkelen, specifiek gericht op de duurzame ontwinning van 'critical raw materials'.⁴⁰
- Versterking van de nationale certificerings- en testcapaciteit om naleving van internationale normen te waarborgen.
- Investerings in menselijk kapitaal.
- Gericht beleid om handelsbeperkingen binnen mondiale waardeketens te deblokken.

Ander beleid dat kan helpen bij de ontwikkeling van integratie in mondiale waardeketens:⁴¹

- Internationale samenwerking om passende arbeidsnormen vast te stellen en te bewaken.
- In kaart brengen en toerekenen van de kosten van milieu-aantasting.

Internationale samenwerking:⁴²

- Verdieping van de traditionele handelssamenwerking om de resterende belemmeringen voor de handel in goederen en diensten aan te pakken, evenals het herbekijken van andere maatregelen die de handel verstoren, zoals subsidies, en de activiteiten van staatsbedrijven.
- De samenwerking moet verder gaan dan het handelsbeleid en ook belastingen, regelgeving en infrastructuur omvatten.

⁴⁰ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1661.

⁴¹ World Development Report 2020 – WBG, p. 6-7.

⁴² Idem, p. 7.

- Grote industrielanden moeten het vertrouwen blijven behouden in op regels gebaseerde onderhandelingen, in plaats van hun toevlucht te nemen tot unilaterale bescherming.
- Internationale steun om ontwikkelingslanden te helpen bij het aangaan van regelgevende afspraken op gebieden die van belang zijn voor de export en om toezeggingen te verkrijgen van hun handelspartners wanneer zij hun markten openen.
- Coördineren van verbeteringen op het gebied van handelsbevordering, waaronder het helpen benutten van synergieën voor andere investeringen in transport-, energie- en communicatie-infrastructuur.

Tot op heden ligt de focus in de partnerschap-onderhandelingen vooral op goederenmarkten, wat slechts voor een 'oppervlakkige' integratie zorgt, omdat er onwil is om dienstenmarkten te liberaliseren. Tot voor kort ontbrak de handel in diensten ook grotendeels op de agenda voor regionale integratie van de East African Community (EAC).⁴³ Echter, in een wereld waar de productieketen steeds meer wordt gedelokaliseerd, zijn een goed functionerende regelgeving en een relatief open dienstensector nodig om directe buitenlandse investeringen aan te trekken. Zo kunnen de ruggengraatdiensten geleverd worden die toelaten om te concurreren op de wereldwijde goederenmarkten.

Landen in Afrika ten zuiden van de Sahara zouden zich beter moeten integreren in de mondiale waardeketens, productie met toegevoegde waarde bevorderen en meer investeren in hooggekwalificeerde taken om het potentieel van industrialisatie te benutten dat inclusieve groei kan stimuleren.⁴⁴ Hoewel in de sub-Sahara regio de werkgelegenheid in de industrie toeneemt, van in totaal 8,6 miljoen banen in 1990 tot 21,3 miljoen in 2018, is het aandeel van de productie met toegevoegde waarde niet verbeterd. Industrialisatie is essentieel voor het bevorderen van de snelle creatie van jobs – jobs die landen ten zuiden van de Sahara hard nodig hebben. De hoofdeconoom voor Afrika van de Wereldbank merkt op dat het opbouwen van de capaciteit om deel te nemen aan en het upgraden van productieketens vereist dat landen een passend industriebeleidspakket ontwikkelen dat is ontworpen om de huidige comparatieve voordelen te benutten en tegelijkertijd concurrentie en innovatie op het gebied van hooggekwalificeerde industrieën met een hoge toegevoegde waarde te stimuleren.⁴⁵

Landen kunnen hun beleid ter bevordering van deze agenda verbeteren door o.m. de vestiging van nieuwe bedrijven te faciliteren en de groei van jonge bedrijven te monitoren, de deelname aan mondiale waardeketens te versterken door de toegevoegde waarde van de export te vergroten, ernstige misallocaties binnen en tussen bedrijven en industrieën aan te pakken, innovatie te bevorderen om de robuuste productiviteitsgroei te stimuleren die nodig is om de stijgende lonen te compenseren, en bedrijven te stimuleren om de banengroei te ondersteunen.⁴⁶ Landen kunnen ook gebruikmaken van

⁴³ Jaime de Melo, Julie Regolo 'The African Economic Partnership Agreements with the EU: Reflections inspired by the case of the East African Community' (2014) 1 Journal of African Trade 15, p. 22.

⁴⁴ 'Policies Targeting Integration into Global Value Chains Key to Harnessing the Potential of Industrialization in Africa', World Bank Press release (23 November 2021).

⁴⁵ Idem.

⁴⁶ Idem.

de AfCFTA en andere handelsovereenkomsten om regionale waardeketens te versterken en de voordelen van mondiale-waardeketenintegratie te vergroten.

Terwijl ze zich van de pandemie herstellen, zouden de Afrikaanse landen ook best de belangrijkste knelpunten voor handel en industrialisatie aanpakken, veerkrachtige en duurzame mondiale-waardeketendeelname versterken en nieuwe manieren van integratie in mondiale waardeketens bevorderen, bv. door promotie van regionale waardeketens, digitaal geleverde diensten en de groene economie. De sleutel tot het succes van AfCFTA zijn transparante, vereenvoudigde en bedrijfsvriendelijke oorsprongregels en een gestroomlijnd grensoverschrijdend beleid ter bevordering van investeringsbescherming om regionale productienetwerken, bedrijfsregionalisering en grensoverschrijdende handel in diensten te vergemakkelijken.⁴⁷

Grenzen aan de mogelijkheden van derde landen en de EU om de deelname van Afrikaanse landen aan mondiale waardeketens te verbeteren door middel van vrijhandelsovereenkomsten

Ten eerste speelt de politieke dynamiek in Afrikaanse landen zelf een rol: zij accepteren niet zonder meer dat ontwikkelde landen en regio's zoals de EU of Japan hun en hun industrieën 'ESG-normen' (*environmental, social en governance norms*) voorschrijven. Dit leidt tot klachten over neokolonialisme of nieuw protectionisme.⁴⁸

Ten tweede moet er aandacht besteed worden aan de machtsdynamiek van de bedrijven die deelnemen aan mondiale waardeketens. Dat is essentieel om te bepalen of er bv. daadwerkelijk voorzieningen voor arbeidsverbetering in het land zullen worden geïmplementeerd. Europese landen zouden kunnen helpen bij dit proces door investeringen te promoten in stimulerende sectoren zoals digitale infrastructuur en energie, evenals specifieke programma's voor de ontwikkeling van vaardigheden die opkomende technologieën omvatten.⁴⁹ Om een positief effect te hebben, moet de EU rekening houden met de mate waarin leveranciersbedrijven die gevestigd zijn in landen die goederen produceren voor de EU-markt, in staat zijn om bv. de arbeidscondities te verbeteren.⁵⁰

Alhoewel de EU het belang van mondiale waardeketens in de wereldhandel erkent, kwam dit lange tijd niet expliciet aan de orde in het kader van de EU-vrijhandelsovereenkomsten met derde landen, behalve in enigszins losse verwijzingen maatschappelijk verantwoord ondernemen.⁵¹ Meer recentelijk is hier wel een inhaalbeweging ingezet: in haar nieuwe beleid voor Trade en Sustainable Development-hoofdstukken in FTA's (juni 2022) probeert de Commissie duurzaamheid strakker vorm te geven.⁵² Ook d.m.v. haar voorstel voor due-diligencewetgeving (februari 2022) wil de Commissie vergaande verplichtingen opleggen aan grotere bedrijven om hun gehele waardeketen op duurzaamheid te controleren.⁵³ Het EU-wetgevingsproces is nu in volle

⁴⁷ Eyerusalem Siba, 'Value chains in Africa: what role for regional trade?', OECD Development Matters (2022).

⁴⁸ Zie bv. <https://www.moneyweb.co.za/investing/esg/esg-in-africa-is-colonialism-2-0/>.

⁴⁹ 'Policies Targeting Integration into Global Value Chains Key to Harnessing the Potential of Industrialization in Africa', World Bank Press release (23 November 2021).

⁵⁰ Mirela Barbu, Liam Campling, Adrian Smith, James Harrison, Ben Richardson, 'The Trade-Labour Nexus: Global Value Chains and Labour Provisions in European Union Free Trade Agreements' (2018) 9(3) Global Labour Journal 258, p. 267.

⁵¹ Idem, p. 271.

⁵² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3921.

⁵³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0071>.

gang.⁵⁴ Daarnaast is onlangs EU-wetgeving van kracht geworden die het grotere bedrijfsleven zal verplichten om volgens een vast stramien over hun mondiaal duurzaamheidsbeleid te rapporteren.⁵⁵

Ten slotte blijft het vermogen van een leveranciersbedrijf geïntegreerd in een bredere mondiale waardeketen (en gevestigd in een economie met een vrijhandelsovereenkomst met de EU) om verbeterde duurzaamheidsnormen te implementeren, niet alleen bepaald door openbare regelgevende bepalingen van de vrijhandelsovereenkomst en hun implementatieniveau door nationale regeringen.⁵⁶ Een fundamentele bepalende factor is het vermogen van een toeleverend bedrijf om veranderingen in bv. arbeidsomstandigheden en -normen op de werkvloer door te voeren. EU-plannen om bedrijven hiervoor technische assistentie te verlenen staan momenteel in de steigers.⁵⁷

⁵⁴ <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-an-economy-that-works-for-people/file-legislative-proposal-on-sustainable-corporate-governance>.

⁵⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>.

⁵⁶ Mirela Barbu, Liam Campling, Adrian Smith, James Harrison, Ben Richardson, 'The Trade-Labour Nexus: Global Value Chains and Labour Provisions in European Union Free Trade Agreements' (2018) 9(3) Global Labour Journal 258, pp. 271-272.

⁵⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0071>.

Disclaimer: De Jonge Akademie, KNAW, NFU, NWO, TNO en UNL bemiddelen tussen parlementaire kennisvraag en wetenschappelijk kennisaanbod. De informatie in het kader van Parlement en Wetenschap is afkomstig van vooraanstaande wetenschappers, maar niet onderworpen aan peer review en niet door de wetenschapsorganisaties geverifieerd.

Grubel-Lloyd Index ⁵⁸			Mondiale waarde-ketens Afrika ⁵⁹	Percentage bevolking in armoede (most recent year, against 2017 PPP) ⁶⁰	Beste gezondheidszorg ⁶¹	Hoogste handelsexport ⁶²			
1	Equatorial Guinea	0.544	1 South Africa	Mauritius	0.1 (2017)	Seychelles	2.4717 (2018)	South Africa	\$130,706,766,704 (2021)
2	Tunisia	0.289	2 Algeria	Tunisia	0.1 (2015)	Mauritius	1.89 (2018)	Nigeria	\$47,338,716,492 (2021)
3	SACU	0.286	3 Nigeria	Algeria	0.5 (2011)	Algeria	1.7193 (2018)	Morocco	\$47,048,228,292 (2021)
4	Senegal	0.252	4 Morocco	Seychelles	0.5 (2018)	Tunisia	1.3025 (2017)	Egypt, Arab Rep.	\$44,850,223,072 (2021)
5	Cote d'Ivoire	0.227	5 Egypt	Morocco	1.4 (2013)	Cabo Verde	0.8312 (2018)	Algeria	\$43,343,767,862 (2021)
6	Egypt	0.222	6 Angola	Egypt, Arab Rep.	2.5 (2017)	Egypt, Arab Rep.	0.769 (2018)	Angola	\$29,843,731,085 (2021)
7	Uganda	0.206	7 Tunisia	Gabon	2.5 (2017)	South Africa	0.7527 (2018)	Libya	\$29,664,306,658 (2019)
8	Mozambique	0.204	8 Cote d'Ivoire	Cabo Verde	4.6 (2015)	Morocco	0.7308 (2017)	Ghana	\$23,206,601,901 (2021)
9	Cameroon	0.196	9 Kenya	Mauritania	6.5 (2014)	Gabon	0.6455 (2018)	Congo, Dem. Rep.	\$22,353,947,839 (2021)
10	Mauritius	0.175	10 Ghana	Senegal	9.3 (2018)	Namibia	0.5902 (2018)	Tunisia	\$19,667,060,297 (2021)
11	Kenya	0.164	11 DR Congo	Cote d'Ivoire	11.4 (2018)	Sao Tome and Principe	0.4884 (2019)	Cote d'Ivoire	\$16,083,020,558 (2021)
12	Liberia	0.152	12 Zambia	Gambia, The	13.4 (2018)	Lesotho	0.4734 (2018)	Kenya	\$11,662,731,889 (2021)
13	Zambia	0.144	13 Mauritius	Guinea	13.8 (2018)	Uganda	0.4022 (2018)	Zambia	\$11,534,130,929 (2021)
14	Morocco	0.139	14 Cameroon	Mali	14.8 (2018)	Equatorial Guinea	0.4 (2017)	Gabon	\$11,280,880,845 (2021)
15	Niger	0.13	15 Gabon	Sudan	15.3 (2014)	Guinea	0.3848 (2018)	Guinea	\$10,349,491,215 (2021)
16	Djibouti	0.123	16 Namibia	Botswana	15.4 (2015)	Cote d'Ivoire	0.3848 (2018)	Tanzania	\$9,722,217,412 (2021)
17	Seychelles	0.12	17 Senegal	Namibia	15.6 (2015)	Nigeria	0.3806 (2018)	Ethiopia	\$8,448,635,570 (2021)
18	Zimbabwe	0.105	18 Mauritania	Sao Tome and Principe	15.6 (2017)	Botswana	0.3784 (2018)	Botswana	\$7,858,650,140 (2021)
19	Tanzania	0.099	19 Madagascar	Comoros	18.6 (2014)	Congo, Dem. Rep.	0.3752 (2018)	Congo, Rep.	\$7,813,576,417 (2021)
20	Sierra Leone	0.098	20 Tanzania	Djibouti	19.1 (2017)	Comoros	0.2643 (2018)	Cameroon	\$7,575,052,202 (2021)
21	Madagascar	0.085	21 Botswana	Benin	19.9 (2018)	Sudan	0.2618 (2017)	Zimbabwe	\$7,209,542,056 (2021)
22	Rwanda	0.071	22 Mozambique	South Africa	20.5 (2014)	Eswatini	0.2447 (2018)	Equatorial Guinea	\$6,806,230,926 (2021)
23	Malawi	0.071	23 Uganda	Guinea-Bissau	21.7 (2018)	Guinea	0.2245 (2018)	Uganda	\$6,396,009,317 (2021)
24	Libya	0.06	24 Togo	Ghana	25.3 (2016)	Djibouti	0.2237 (2014)	Senegal	\$6,164,686,203 (2021)
25	Gambia	0.052	25 Chad	Cameroon	25.7 (2014)	Angola	0.214 (2018)	Mali	\$5,662,920,686 (2021)
26	Burundi	0.048	26 Seychelles	Sierra Leone	26.1 (2018)	Zimbabwe	0.2096 (2018)	Mauritius	\$5,077,292,820 (2021)
27	São Tomé and Príncipe	0.046	27 Mali	Ethiopia	27 (2015)	Madagascar	0.1991 (2018)	Mozambique	\$4,951,390,235 (2021)
			28 Lesotho						

⁵⁸ https://aec.afdb.org/sites/default/files/2019/12/04/export_diversification_and_intra-industry_trade_in_africa.pdf

⁵⁹ UNCTAD database - <https://worldmrio.com/unctadgvc/>

⁶⁰ <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY?view=map> (Poverty headcount ratio at \$2.15 a day (2017 PPP) (% of population))

⁶¹ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.MED.PHYS.ZS?end=2020&start=2009> (physicians per 1000 people)

⁶² <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD> (Exports of goods and services (current US\$))

28	Togo	0.041	29	Sierra Leone	Liberia	27.6	(2016)	Mauritania	0.1865	(2018)	Benin	\$4,878,137,303	(2021)
29	Ethiopia	0.036	30	South Sudan	Togo	28.1	(2018)	Guinea-Bissau	0.1697	(2018)	Chad	\$4,564,757,551	(2021)
30	Nigeria	0.034	31	Rwanda	Kenya	29.4	(2015)	Kenya	0.1565	(2018)	Burkina Faso	\$4,467,779,365	(2019)
31	Sudan	0.033	32	Central African Republic	Burkina Faso	30.5	(2018)	Malawi	0.1521	(2018)	South Sudan	\$4,397,355,863	(2015)
32	Eritrea	0.031	33	Cape Verde	Nigeria	30.9	(2018)	Ghana	0.148	(2018)	Mauritania	\$3,943,765,754	(2021)
33	Algeria	0.029	34	Burundi	Chad	30.9	(2018)	Rwanda	0.134	(2018)	Namibia	\$3,907,060,129	(2021)
34	Ghana	0.029	35	Djibouti	Angola	31.1	(2018)	Gambia, The	0.1307	(2018)	Djibouti	\$3,682,879,345	(2020)
35	Somalia	0.028	36	Sao Tome and Principe	Lesotho	32.4	(2017)	Cameroon	0.1292	(2018)	Madagascar	\$3,042,228,929	(2021)
36	Mali	0.028	37	Gambia	Congo, Rep.	35.4	(2011)	Mali	0.1286	(2018)	Eswatini	\$2,137,038,523	(2021)
37	Burkina Faso	0.028	38	Somalia	Eswatini	36.1	(2016)	Zambia	0.1168	(2018)	Rwanda	\$2,110,469,007	(2021)
38	Angola	0.022			Zimbabwe	39.8	(2019)	Congo, Rep.	0.1037	(2018)	Togo	\$1,961,685,800	(2021)
39	Gabon	0.022			Uganda	42.2	(2019)	Burundi	0.097	(2018)	Niger	\$1,533,845,341	(2021)
40	Central African Republic	0.021			Tanzania	44.9	(2018)	Senegal	0.0881	(2019)	Somalia	\$1,532,000,002	(2021)
41	Cape Verde	0.02			Niger	50.6	(2018)	Burkina Faso	0.0853	(2018)	Lesotho	\$1,081,042,805	(2021)
42	Congo	0.019			Rwanda	52	(2016)	Mozambique	0.0838	(2018)	Seychelles	\$1,051,705,334	(2021)
43	Comoros	0.017			Zambia	61.4	(2015)	Eritrea	0.0811	(2018)	Sudan	\$772,804,661	(2021)
44	Guinea	0.016			Central African Republic	61.9	(2008)	Benin	0.0791	(2018)	Sierra Leone	\$684,275,813	(2021)
45	Congo, Dem Rep	0.015			Mozambique	64.6	(2014)	Togo	0.0774	(2018)	Cabo Verde	\$476,614,904	(2021)
46	Chad	0.013			Burundi	65.1	(2013)	Ethiopia	0.0769	(2018)	Eritrea	\$374,897,685	(2011)
47	Guinea-Bissau	0.01			South Sudan	67.3	(2016)	Sierra Leone	0.074	(2018)	Central African Republic	\$357,002,528	(2021)
48	Benin	0.007			Congo, Dem. Rep.	69.7	(2012)	Central African Republic	0.0718	(2018)	Guinea-Bissau	\$205,987,687	(2020)
49	Mauritania	0.005			Malawi	70.1	(2019)	Chad	0.0519	(2018)	Comoros	\$140,072,575	(2021)
					Somalia	70.7	(2017)	Tanzania	0.0512	(2018)	Burundi	\$138,998,736	(2021)
					Madagascar	80.7	(2012)	Liberia	0.051	(2018)	Gambia, The	\$131,923,456	(2021)
								South Sudan	0.0374	(2018)			
								Somalia	0.023	(2014)			
								Niger	0.0162	(2018)			

Ranking Comparison

	Beste gezondheidszorg	Grubel-Lloyd Index	Hoogste handellexport	Mondiale waarde-ketens Afrika	Percentage bevolking in armoede
Algeria	3	33	5	2	3
Angola	24	38	6	6	34
Benin	43	48	28		21
Botswana	17		18	21	16

Burkina Faso	40	37	30		31
Burundi	38	26	50	34	46
Cabo Verde	5	41	45	33	8
Cameroon	34	9	20	14	25
Central African Republic	47	40	47	32	44
Chad	48	46	29	25	33
Comoros	19	43	49		19
Congo, Dem. Rep.	18		9	11	48
Congo, Rep.	37	42	19		36
Cote d'Ivoire	15	5	11	8	11
Djibouti	16	23	34	35	20
Egypt, Arab Rep.	6	6	4	5	6
Equatorial Guinea	14	1	22		
Eritrea	42	32	32		
Eswatini	21		36	37	
Ethiopia	45	29	17		27
Gabon	9	39	14	15	7
Gambia, The	33	25	51	37	12
Ghana	31	34	8	10	24
Guinea	22	44	15		13
Guinea-Bissau	28	47	48		23
Kenya	29	11	12	9	30
Lesotho	12		41	28	35
Liberia	50	12			28
Libya		24	7		
Madagascar	26	21	35	19	51
Malawi	30	23			49
Mali	35	36	25	27	14
Mauritania	27	49	32	18	9
Mauritius	2	10	26	13	1
Morocco	8	14	3	4	5
Mozambique	41	8	27	22	45
Namibia	10		33	16	17

Niger	53	15	39		41
Nigeria	16	30	2	3	32
Rwanda	32	22	37	31	42
Sao Tome and Principe	11	27		36	18
Senegal	39	4	24	17	10
Seychelles	1	17	42	26	4
Sierra Leone	46	20	44	29	26
Somalia	52	35	40	38	50
South Africa	7	3	1	1	22
South Sudan	51		31	30	47
Sudan	20	31	43		15
Tanzania	49	19	16	20	40
Togo	44	28	38	24	29
Tunisia	4	2	10	7	2
Uganda	13	7	23	23	39
Zambia	36	13	13	12	43
Zimbabwe	25	18	21	38	38

